

Г. М. Курило,

кандидат економічних наук, доцент,
Національна академія статистики, обліку та аудиту,
E-mail: anna.kurilo@ukr.net

Проблеми прийняття рішень на базі даних фінансової звітності: теоретичний аспект

Розглянуто питання суттєвості інформації, що наводиться у бухгалтерському обліку та фінансовій звітності підприємства, а також впливу звітної інформації на прийняття рішень. Аналізуються переваги й недоліки фінансової звітності. Виділені окремі статті, які вимагають більш прискіпливої уваги дослідників, та окреслено напрями подальшого розвитку.

Ключові слова: *суттєвість, суттєва інформація, бухгалтерський облік, фінансова звітність, прибуток, витрати, капітал.*

Бухгалтерський облік є дзеркалом діяльності підприємства (у будь-якому випадку, хочеться вірити, що це так і є), а отже, відображена у фінансовій звітності інформація віддзеркалює результати його діяльності. Облік не може існувати сам по себе, він є частиною управління підприємством. І якщо у фінансовій звітності не будуть зацікавлені його менеджери або інші особи, тоді вона не буде показувати реальну картину життєдіяльності підприємства, втратить сенс її складання.

У зв'язку з постійними змінами, які відбуваються в національній системі бухгалтерського обліку, зокрема до головного Закону України про основи організації обліку на підприємствах та складання фінансової звітності [1], національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку (далі – НП(С)БО і П(С)БО) [2; 3], інших розпорядчих документів, виникає потреба в нових дослідженнях, щоб зрозуміти, чи ведуть вони до покращення, чи навпаки, до погіршення рішень, прийнятих на основі звітної інформації. Втім, змінюється не бухгалтерський облік, а вимоги та ставлення менеджменту до нього. Тому окреслена тема дослідження була і буде актуальною.

Проблемам впливу звітної інформації на прийняття управлінських рішень та шляхам мінімізації такого впливу присвячені дослідження багатьох учених-економістів. Серед них зазначимо праці Т. Бочулі, С. Голова, С. Дж. Грея, В. Єфінка, Д. Колдуела, М. Пушкаря, Я. Соколова, В. Шевчука, А. Шеремета та ін. Однак частина проблем потребують глибшого дослідження, інші вимагають переосмислення.

Історично так склалося, що функція бухгалтера в основному зводиться до функції контролера. Це почало суттєво відчуватися, коли керівництво підприємств (фірм, компаній) стало виводити ведення бухгалтерського обліку поза свої межі, тобто відбулася передача функцій бухгалтерії аутсорсин-

говим фірмам з метою зменшення витрат на утримання бухгалтерських працівників та пришвидшення термінів отримання необхідної облікової інформації без додаткових витрат.

Метою роботи є дослідження сукупності проблемних питань, пов'язаних з відображенням облікової інформації у фінансовій звітності, загальний (логічний) аналіз впливу звітної (облікової) інформації на прийняття рішень і розробка пропозицій щодо зменшення негативного впливу, якщо таке можливо, на прийняття рішень. Для досягнення мети у роботі використані різні методи та методичні прийоми, зокрема систематизація, порівняння, аналіз, синтез, дедукція, які уможливають більш детальне розкриття існуючих проблем та шляхів їх подолання, одержання точних і обґрунтованих висновків.

На теперішньому етапі розвитку економіки фахівці з бухгалтерського обліку, який наближає нашу облікову систему до західному формату, мають виконувати функції фінансових аналітиків. Для цього необхідно організувати бухгалтерський облік таким чином, щоб він відповідав не лише нормам П(С)БО і міжнародним стандартам фінансової звітності (далі – МСФЗ), а й потребам менеджменту. Останнім часом усе частіше лунає твердження, що український бухгалтерський облік має статистичний характер, а облік за міжнародними стандартами – управлінський [4]. Частково ми погоджуємося з таким твердженням. У національних П(С)БО, беззаперечно, є обмеження, які не дозволяють зіставляти управлінські рішення з їх інтерпретацією у фінансовій звітності. Наприклад, всі поточні зобов'язання відображаються у балансі за фактичною (історичною) собівартістю [2], хоча такий підхід, на нашу думку, неправильний. Зрозуміло, що внаслідок інфляції, затримання платежів тощо їх реальна вартість відрізняється. Тому доцільним є застосування методу оцінки “теперішня вартість”. Лише у такому разі зможемо отримати інформацію про реальну вартість цих

зобов'язань, а відповідно, прийняте рішення буде іншим. Цю вимогу разом із подібними слід анулювати, доповнити або залишити на інтерпретацію бухгалтерів (менеджерів) з урахуванням критерію суттєвості. У зв'язку з цим доречно зазначити, що в жодному МСФЗ немає конкретних норм (вимог), усі вони мають рекомендаційний характер. Конкретні вимоги, норми, правила підприємства вписують у розроблену власну облікову політику з огляду на свої потреби та суттєвість інформації.

Ураховуючи імплементацію вимог Закону "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" [1] щодо складання фінансової звітності за міжнародними стандартами, наша країна зробила багато у частині гармонізації національних стандартів обліку з МСФЗ. Утім є ще багато неузгоджень, які слід скоригувати. Наприклад, залишити на розгляд керівництва підприємства право на вибір засад побудови Балансу: виходячи з мінімальної кількості обов'язкових показників, за горизонтальною чи вертикальною формою; починати заповнення його статей або за високоліквідними активами і терміновими пасивами, або за важко ліквідними активами та постійними пасивами (як це робиться згідно з НП(С)БО 1) [2].

Інша проблема полягає у суб'єктивності звітної інформації. Під час прийняття управлінських рішень користувач фінансової звітності повинен розуміти, що хоча вона є основним джерелом облікової інформації, їй притаманна певна суб'єктивність. Адже кожна особа, що складає фінансову звітність, виходить з власного погляду щодо суттєвості інформації (одна з вимог визнання статті балансу) [1], яку слід наводити в балансі. Також слід пам'ятати про те, що фінансова звітність – це ретроспективна картина майново-фінансового стану підприємства. Ще Д. Мей говорив, що звітність хронічно застаріла і тому позбавлена оперативності [5]. Але незважаючи на всі недоліки звітність представляє собою одне з основних джерел інформації про результати діяльності підприємства. Іншими словами, роль і завдання бухгалтерського обліку не обмежується лише роботою з документами й цифрами та складанням звітності. Мета обліку полягає також у виявленні внутрішніх резервів підприємства та наданні достовірної, об'єктивної і правдивої інформації про реальну картину його діяльності, перспективи подальшого розвитку.

Слід констатувати, з урахуванням власної практики, що сьогодні, більшість підприємств втратили інтерес до фінансової звітності. Причини цього різні. Зокрема, це такі фактори, як:

- слабка організація обліку, тобто недовіра до облікової інформації як такої;
- нездатність бухгалтерських працівників представити необхідну інформацію за формою та сутністю;

- необізнаність (відсутність фінансової грамотності) керівництва підприємства;

- низька дисципліна співробітників підприємства щодо прийому та опрацювання документів первинного обліку тощо.

Фінансова звітність разом з податковою звітністю здається до Державної фіскальної служби і є базою для контролю правильності, повноти нарахованих податків і зборів, що підлягають перерахуванню до бюджету. Тому фінансова звітність втратила свою роль як управлінська звітність. Хоча за правильною взаємодією з внутрішньофірмовою звітністю вона повинна надавати відповідну інформацію і для прийняття управлінських рішень.

Істотний розрив між користувачами фінансової звітності та бухгалтерією пояснюється відсутністю розуміння того, що ця звітність складається не просто так, лише тому, що так треба. Бухгалтерія – система статистична, і якщо зацікавлені особи бажають регулярно одержувати повну інформацію за визначений період, необхідно з самого початку передбачати в обліку потрібну логіку. Бухгалтер про цю логіку взагалі може не здогадатися, адже він керується вимогами, закладеними у нормативно-правових документах Міністерства фінансів України (МФУ), Державної служби статистики, фіскальної служби. Причому МФУ пред'являє до фінансової звітності певні обмежувальні вимоги (критерії), орієнтовані, в основному, на зовнішнього користувача (інвестора): як відобразити та в якому форматі показати оборотні й оборотні активи, капітал (у тому числі за видами), доходи, прибуток, забезпечення і зобов'язання, витрати та рух грошових коштів від усіх видів діяльності. І все. Якщо при цьому менеджеру необхідно окремо розглянути, наприклад, інформацію про стан запасів на підприємстві чи про залишки грошових коштів за їх видами та місцями зберігання або про основні засоби, то бухгалтер повинен про це здогадатися до початку звітного року, а не тоді, коли менеджер попросить ці відомості. Тому й потрібна тісна взаємодія між бухгалтерією та менеджментом під час формування облікової політики підприємства.

З проблемою взаємодії між різними ланками управління пов'язана наявність великої кількості бухгалтерів на підприємстві, великої кількості здійснюваних ними операцій, з одного боку. З іншого боку – до теперішнього часу загалом ще не врегульований процес діяльності підприємства (це пов'язано з постійними реформами, відсутністю електронного документообігу, застосування якого мінімізувало б кількість помилок, випадків шахрайства, час опрацювання облікових документів та складання звітності, надлишковим або недостатнім, але формальним контролем над активами та зобов'язаннями тощо), що призводить

до надмірної кількості складених (підготовлених) документів. Крім усього, на підприємствах, що зобов'язані складати фінансову звітність за МСФЗ, ведеться подвійний облік: один – за національними П(С)БО, для складання інших форм звітності (статистичної, спеціальної, податкової, крім Декларації податку на прибуток), інший – для складання фінансової звітності згідно з НП(С)БО 2 “Консолідована звітність” [3].

Усе це створює колосальне навантаження на виконавців, що, своєю чергою, призводить до збільшення терміну підготовки звітності та можливих відхилень (помилки, неточностей, пропусків тощо). Тут постає питання: як виходити з цієї ситуації? На наш погляд, якщо Україна остаточно йде до інтеграції з МСФЗ, то слід узгодити усю національну нормативно-правову базу з вимогами Європейського Союзу. Без подвійних стандартів. Без подвійного обліку. В навчальні плани закладів вищої освіти необхідно ввести предмет «Облік і звітність за міжнародними стандартами фінансової звітності» з достатньою кількістю годин, щоб уможливити реальне опанування студентами-слухачами як теоретичного, так і практичного матеріалу. Також варто передбачити можливість стажування за кордоном, щоб у реальних умовах функціонування МСФЗ набратися досвіду складання звітності за ними. Остаточний контроль знань слід проводити у присутності практикуючих фахівців у сфері міжнародного обліку (акредитованих бухгалтерів) у формі захисту курсових робіт та тестування або в іншій формі. На шляху до руху вітчизняного обліку до МСФЗ для його ведення треба розробити якісне програмне забезпечення. І, безумовно, керівництву підприємства необхідно більш відповідально ставитися до розроблення облікової політики, постійно контролювати її дотримання та ефективність від її упровадження.

Оскільки український ринок прагне відповідати міжнародним вимогам ведення бізнесу, то слід підкреслити, що поступово менеджмент вітчизняних підприємств вибудовує правильний підхід до фінансової звітності. Цей факт пов'язаний з тим, що до неї пред'являють вимоги зовнішні інвестори, яких передусім цікавить не податкова складова діяльності, а реальна картина бізнесу. Пам'ятаючи про це, менеджери більш уважно аналізують звітні дані та кореляцію показників з результатами діяльності.

Яку логіку закладає у цьому випадку менеджмент? На думку менеджерів, бухгалтерський облік – це певний ланцюг у вигляді замкненої спіралі [5]. На базі звітної інформації менеджмент зобов'язаний прийняти управлінські рішення. А фінансова звітність, своєю чергою, складається з облікових політик та принципів, за якими вона формується, а також охоплює управлінські, бухгалтерські та статистичні дані. Ще нижче – рівень,

який формується на основі первинних облікових документів. Саме на цьому рівні народжується господарська операція і закладається зв'язок між даними управлінського та бухгалтерського обліку.

Якщо первинний документ складає та заповнює бухгалтер, тоді зв'язок розривається на рівні нижньої ланки. Адже бухгалтер не розбирається у тонкощах виробничого (технологічного) процесу. Безумовно, він має бути обізнаний щодо особливостей технологічного процесу підприємства, однак якщо якась інформація не визначена як вимога з боку бізнесу, то бухгалтер про неї не здогадується. Отже, отримана остаточно інформація буде хибною.

Отже, звітність має формуватися на базі первинної облікової інформації та вимог менеджменту в частині аналітики. Аналіз фінансової звітності дозволяє керівництву підприємства (менеджерам, фінансовим аналітикам) виявити причини недоліків у його діяльності й ефективність тих або інших підрозділів (центрів відповідальності) та прийняти відповідні рішення, у тому числі щодо встановлення або коригування конкретних показників, що характеризують ефективність роботи, тобто скоригувати систему мотивації для досягнення поставлених цілей. Наприклад, істотно збільшилася своєчасно непогашена дебіторська заборгованість. Аналіз показує, що умови оплати, згідно з укладеними угодами, передбачають авансування на довготривалій період, а в звітності центру відповідальності в принципі немає такого показника ефективності, як обіговість дебіторської заборгованості. Менеджмент приймає відповідне рішення щодо оптимізації ключових показників ефективності інвестицій, і з новим циклом починається наступний виток спіралі: поведінка керівників підрозділів у контексті прийнятого рішення – відображення результатів у звітності – рішення менеджера щодо адаптації або введення нових коефіцієнтів результативності. Бізнесом управляють особи зі значною мотивацією, тому управління діяльністю підприємства здійснюється на основі управління через систему мотивації. Основою для прийняття управлінських рішень повинна служити інформація, що міститься у фінансовій звітності. Саме в цьому має проявлятися роль бухгалтерського обліку в розумінні керівництва підприємства.

З вищеведеного можна зробити такі висновки. Щоб фінансова звітність (вірніше, інформація, яка в ній міститься) могла стати інструментом прийняття управлінських рішень, необхідно зміцнити взаємодію бухгалтерії із менеджментом підприємства. Для цього слід у тандемі розробити якісну облікову політику та систему контролю за її дотримання. Хибною є думка: якщо існує бухгалтерський облік, значить можна просто скласти фінансову звітність, яка міститиме достовірну,

неупереджену інформацію про реальне становище підприємства; провести дійсний аналіз показників фінансового стану підприємства та ефективності інвестицій; організувати відповідний управлінський облік для прийняття рішень. Навпаки, на самому початку потрібно аналізувати діяльність підприємства, з огляду на розуміння того, що менеджмент хоче бачити у звітності. Відповідно, бухгалтерський облік буде відповідати потребам бізнесу (інвесторів) лише тоді, коли на науковій основі буде створений управлінський (внутрішньофірмовий) облік і лише потім організований коректний бухгалтерський облік.

Отже, для вирішення питань, що впливають на якість звітної інформації, а звідси й на якість

прийняття управлінських рішень, мінімізації небажаного впливу на них, необхідно, спираючись на нормативно-правову базу і професіоналізм бухгалтерських працівників, організувати сучасний бухгалтерський облік, що відповідає інтересам бізнесу, з використанням передових технологій і сучасного програмного забезпечення. Наприклад, слід здійснити повний перехід на електронний документообіг із застосуванням електронно-цифрового підпису (тим паче, що в Україні ще в 2003 році було розроблено відповідне законодавче підґрунтя [6; 7]). Засади такого переходу з огляду на специфіку ведення господарської діяльності на підприємствах України слід окреслити як напрям подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1996 р. № 996-XIV, станом на 01.01.2018 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14>
2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 “Загальні вимоги до фінансовій звітності”: затверджено Наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73, станом на 14.03.2017 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>
3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 2 “Консолідована фінансова звітність”: затверджено Наказом Міністерства фінансів України від 27.06.2013 р. № 628 URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1223-13>
4. Голов С. Ф., Костюченко В. М. Бухгалтерський облік та фінансова звітність за міжнародними стандартами. 3-тє вид., перероб. і доп. Харків: Фактор, 2013. 1072 с.
5. Бухгалтерская (финансовая) отчетность: учеб. пособие / под ред. Я. В. Соколова. Москва: Магистр, 2009. 479 с.
6. Про електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 р. № 2155-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#n534>
7. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05. 2003 р. № 851-IV, станом на 05.10.2017 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15>

References

1. Pro bukhghalterskyi oblik ta finansovu zvitnist v Ukrain: Zakon Ukrainy vid 16.07.1996 r. № 996-XIV, stanom na 01.01.2018 r. [On Accounting and Financial Reporting in Ukraine. Law of Ukraine of July 16, 1996 № 996-XIV as of January 01, 2018]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14 [in Ukrainian].
2. Natsionalne polozhennia (standart) bukhghalterskoho obliku 1 “Zahalni vymohy do finansovii zvitnosti”: zatverdzheno Nakazom Ministerstva finansiv Ukrainy vid 07.02.2013 r. № 73, stanom na 14.03.2017 r. [National Accounting Regulations (Standard) 1 “General Requirements for Financial Statements”. Order of the Ministry of Finance of Ukraine of February 07, 2013 № 73 as of March 14, 2017]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13> [in Ukrainian].
3. Natsionalne polozhennia (standart) bukhghalterskoho obliku 2 “Konsolidovana finansova zvitnist”: zatverdzheno Nakazom Ministerstva finansiv Ukrainy vid 27.06.2013 r. № 628 [National Accounting Regulations (Standard) 2 “General Requirements for Financial Statements”. Order of the Ministry of Finance of Ukraine of June 27, 2013 № 628]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1223-13> [in Ukrainian].
4. Holov, S. F., Kostiuchenko, & V. M. (2013). *Bukhhalterskyi oblik ta finansova zvitnist za mizhnarodnymi standartamy [Accounting and financial reporting according to international standards]*. (3d ed.). Kharkiv: Faktor [in Ukrainian].
5. Sokolov, Ya. V. (Ed.). (2009). *Bukhhalterskaia (fyansovaia) otchetnost [Accounting (financial) statements]*. Moskva: Mahystr [in Russian].
6. Pro elektronni dovirchi posluhy: Zakon Ukrainy vid 05.10.2017 r. № 2155-VIII [On Electronic Trust Services. Law of Ukraine of October 10, 2017 № 2155-VIII]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#n534> [in Ukrainian].

7. Pro elektronni dokumenty ta elektronnyi dokumentoobih: Zakon Ukrainy vid 22.05. 2003 r. № 851-IV, stanom na 05.10.2017 r. [On Electronic Documents and Electronic Document Management. Law of Ukraine of May 22, 2003 № 851-IV as of October 10, 2017]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-156> [in Ukrainian].

А. М. Курило,

*кандидат экономических наук, доцент,
Национальная академия статистики, учета и аудита*

Проблемы принятия решений на основе данных финансовой отчетности: теоретический аспект

Рассмотрены вопросы существенности информации, приводится в бухгалтерском учете и финансовой отчетности предприятия, а также влияния отчетной информации на принятие решений. Анализируются преимущества и недостатки финансовой отчетности. Выделены отдельные статьи, которые требуют более пристального внимания исследователей, и намечены направления дальнейшего развития.

Ключевые слова: *существенность, существенная информация, бухгалтерский учет, финансовая отчетность, прибыль, затраты, капитал.*

Н. М. Kurylo,

*PhD in Economics, Associate Professor,
National Academy of Statistics, Accounting and Audit*

Problems of Decision-Making on the Basis of Financial Reporting Data: The Theoretical Aspect

As the accounting is a mirror of the company performance, information contained in financial reporting shows its operative results. The objective of the article is to study the set of problems related with recording of the accounting data in financial reports, assurance of the materiality of reporting (accounting) data, and to formulate recommendations for reducing its negative impact on decision-making.

An essential problem of the Ukrainian accounting is its statistical character given that the accounting by international standards, sought by Ukraine, is management one. International Financial Reporting Standards (IFRS) do not contain clearly defined norms (requirements): all of them are intended as recommendations. Clearly defined requirements, norms or rules are built by companies into their own accounting policy in view of their needs and the materiality of information. It calls for close interactions between accounting and management units when building up the accounting policy of a company. To have the national standards harmonized with IFRS, the existing inconsistencies need to be corrected, such as the right to choose the accounting principles, which must be left to consideration of company management. The accounting needs to be focused on finding internal company reserves and providing reliable, sound and authentic data on the real situation with the company performance and future development prospects.

Analysis of financial reporting allows company managers to identify the reasons of drawbacks in the company operation, to assess the effectiveness of company units (responsibility centers) and take relevant decisions, including ones on setting or correcting selected performance indicators, i. e. to correct the system motivating one to achieve the company objectives. The interactions of the accounting unit with company management need to be strengthened, to turn the financial reporting into a tool for taking management decisions. This can be achieved by the high quality accounting policy developed by collaborative effort and the system for its control. The accounting will not be capable to meet the needs of businesses (investors) unless the management (internal company) accounting is organized on scientific grounds. Also, the accounting should be organized by use of advanced technologies, advanced software (for example, by adopting electronic circulation of all the documents using the electronic-digital signature, which legal framework has already been elaborated in Ukraine).

Key words: *materiality, material information, accounting, financial reporting, profit, expenses, capital.*

Бібліографічний опис для цитування:

Курило Г. М. Проблеми прийняття рішень на базі даних фінансової звітності: теоретичний аспект // Статистика України. 2018. № 3. С. 73–77.